

(əvvəli 1-ci səhifədə)

XORTDANIN CƏHƏNNƏM MƏKTUBLARI

Qız tək otaqda əyləşib sevgilisini gözləyirdi. Ayaq səsi gələndə ürəyi döyünüb dedi:
- İndicə Fərman qapıdan girecək.
Nəhayət, qapıdan daxil olan, Hacı Mirzə Əhməd ağa özü idi.

- Sən çox xoş gəlibsən bu evə, gözəl qız. Qədəm əziz eləyibsən!..

Qız ağanın sözündən bir şey anlamayıb, ancaq onu xeyir-dua verməyə gəlmiş hesab etdi. Amma elə ki ağa əmmaməni çıxardıb, bir yana qoyub, əbanı da mismardan asıb, gözləri qızarmış, qıza tərəf hücum etdi, qız aldandığını duydu. Və bir dəfə ucadan qışqırıb yığıldı.

Hacı Mirzə Əhməd ağa təşvişə düşüb, cəld çıxıb, böyük arvadını səsledı. İstədi həkimbaşı Mirzə Mehdi üçün adam qaçırtsın, böyük arvad razı olmadı.

- Cavan qız uşağıdır. Belə şeylər çox olar. Bir-iki gün atılıb-düşüb yerində əyləşəcək.

Bir neçə dəqiqədən sonra tamam əndərun qadınları Gövhərtacın ətrafına cəm oldular. Hərçi şey edirdilər, onu özünə getirə bilmirdilər... Bəzən bir-iki dəqiqəliyə ayılıb, ətrafına baxıb, dübarə qışqırıb yığılırdı. Qadınlar sübhədek yatmayıb Gövhərtacla məşğul oldular. Sübh Gövhərtac ayıldı. Qadınların nəsihətlərinin və onu yola gətirməyə çalışdıqlarının müqabilində Gövhərtac ancaq bir söz deyirdi:

- Evimizə gedəcəyəm!

Adam göndərdilər, Gövhərtacın anası gəldi. Qızını bu halətdə görüb başladı şarp-şarp dizlərini döyməyə:

- Ay qız, bu nə oyundur çıxardırsan? Allah sənə elə bir bəxt açıbdır ki, yatsan yuxuna da gəlməz. O axmaq bambılıda sən nə görübsən? Sənin müctəhid Hacı Mirzə Əhməd ağa kimi ərin var. Bu saat hamı xanxadələrin, şahzadələrin qızları sənə həsəd aparırlar. Şəhərin tamam əyanı bir-bir gəlib sənin atana gözaydınlığı verirlər. Məni bəyənməyən Kamran xanın arvadı dünən özü mənim yanıma gözaydınlığına gəlmişdi. Sənin bu hərəkətin atanı da, məni də yerə çırpır. İndi bəlkə Hacı Mirzə Əhməd ağanın qeyzi tutub, səni qolundan tutub atdı bayıra. Ondan sonra sənin atan camaat içinə çıxa bilərmi? Mən Kamran xanın arvadının və sair arvadların üzünə necə baxaram? Sənin öz haqqında arvadlar İki min söz danışib, ağzıgöyçəklik eləyəcəklər. Necə ola bilər ki, mən sağ gözümdən təmiz qız bəsləyim, onun haqqında olmayan sözləri arvadlar danışib, abrısını tökələr? Aqlını başına cəm elə, qızım. Hacı Mirzə Əhməd ağa özünü padşahdan yuxarı tutur. Amma sən elə kişini xoşlamayıb, bir bambılının dərдинi çəkirsən. Onu da bilginən ki, atan sənin bu işindən xəbərdar olsa, gəlib yaqın başını kəsəcək.

Gövhərtac özünü köməksiz görüb, mat, mü-təhəyyır divara yapışdı. Anası bu az nəsihət edib, durub getdi. Qalan arvadlar da onun anasının sözlərini təsdiq etdilər.

Məmləkətin şəhərlərinin hamısında dərviş Nakamın tərifı söylenirdi. Doğrudan da tərifə layiq idi. Qara, uzun saçları çiyinə tökülmüş, uca boylu, qara irigözlü, gözəl səslı dərviş Nakam bazara çıxanda hər bir yerdə onun tamaşasına cəm olurdular. Onun oxuduğu sair dərvişlərin qəsidləri deyil idi. Bu başqa bir şivə ilə meydana çıxmışdı. Oxuduğu Xəyyamın rübailəri, Sədinin qəzəlləri və Qaaninin qəsidləri idi.

Elə ki:

Çi qəm zi bikülahi, k-asıman külahi-mənəst, Zəmin bisatü dəru dəşt barigahi-mənəst-

oxuyanda hər tərəfdən "afərin" sədası gəlirdi.

Ya Sədinin qəzəliyyatından:

Əz hərçi mirəvəd suxəni-dust xoşterəst, Peyğami-aşına, nəfəsi-ruhpərvərəst -

şur üstündə oxuyanda çox adamın gözlərindən yaş axırdı. Çünki hamı onun dərindən xəbərdar idi. Hacı Mirzə Əhməd ağanın onunla rəftarı hamının üreyini nəinki bir Hacı Mirzə Əhməd ağanın, tamam ruhani siniflərinin əleyhinə döndərmişdi. O da bundan istifadə edib, daha da camaatı ruhanilərdən rugərdan eləməyə çalışırdı və müvəffəq də olurdu. Çünki əlindəki dəlillər çox möhkəm idi. Şəhərlərin əyanından, tüccarından hər biri dərviş Nakamı görməyi özü üçün fəxr hesab edirdi. Məclislərdə gözəl qəzəllər və qəsidlər oxuyandan sonra şirin söhbətlərlə camaatı məşğul edirdi. Və söz arasında çox yerdə şuxluğa salıb ruhanilər əleyhinə təbliğat aparırdı.

- Baxın, birisi adını müctəhid qoyub namaza duranda onun dalında o qədər adam iqtida bağlayır ki, məscid, camaatı tutmur. Axırda çıxıb meydana camaat namazı qılır. Yolla gedəndə müridlər dalınca qoyun sürüsü kimi gedirlər. O da baxıb ləzzət aparır. Camaatın malı, dövləti, irzü namusu onundur. Ona da bu lazımdır. Rəyasət zəhəri hamısını zəhərləyib. Mürid, yəni qoyun sürüsü yığmaq üçün həmişə bir-biri ilə mübarizədəirlər. Bu onun, o bunun küfrünə hökm verir. Biri adını üsuli qoyur, biri şeyxi qoyur, biri ağayi qoyur, biri şiə qoyur, biri sünni qoyur. Birisi də çıxıb deyir: sizin hamınız yalan danışırınsınız! Sizin dininiz də köhnəlib, özünüz də köhnəlməmişsiniz. Mən özüm bəhəullaaham, Allahın ruhuayam. Sizin köhnəlmiz Qurəninizin qarşısında göydən mənə bəyan nazil olubdur, Cəbrayıl mənə hər gün vəhy gətirir. Bunların hamısı rəyasət mübarizəsi, camaatın qoyun kimi yununu qırqıb, sərvət qazanmaq mübarizəsidir. Yoxsa hamısının danışığıları yalandır. İbadətləri, oruc-namazları hamısı xalqı soymaq üçün hiylə və təzvirdir. Onlar heç bir şeyə inanmırlar və elmlə də yaqın ediblər ki, heç bir şey yoxdur.

Birdən görəndə ki, bu söhbət camaatın bir parasına naxoş gəldi, o saat söhbəti dəyişib, bir neçə lətifə söylərdi. Sonra da başlayıb, bir gözəl qəzəl oxuyub, xalqın yenə məhəbbətini özünə tərəf çəkirdi və deyirdi:

- Camaat, mənim danışığılarıma artıq papey olmayın. Mən dərviş babayam və məlumdur ki, dərvişin dini olmaz.

Belə danışığılarla sözlərini malalayırıdşa da, yenə ürəklərə bir şəkk toxumu səpirdi.

Dərviş Nakam neçə sənə İrani, Hindistanı, Qafqazı, Türküstanı dolandı. Hər yerdə özünü şad, xürrəm, lətifəgu göstərdi. Amma gecələr sübhədek Gövhərtacın fəraqında davam etməyib zəifləşirdi. Axırda sinəsindən qan gəlməyə başladı. Daha səsinə köhnə lətafət qalmadı. Nəfəsi gəldəldi. Bununla belə yanıqlı qəsidləri qulaq asanlara böyük təsir edirdi. Bir neçə vaxtdan sonra dərviş Nakam bilmərrə ortalıqdan çıxdı. Kimisi onu ölmüş, kimisi Hİndistana və ya

müalicə üçün sair bir yere getmiş bildi. Ancaq hamı onun meydandan çıxmasına əfsus edib, dübarə salamat qayıtmasını arzu edərdi. Məclislərdə onun söhbəti danışılırdı. Xanəndələr onun guşələrini əzbər edib məclislərdə oxuyurdular. Bu da yenə dərviş Nakamı camaatın gözünün qabağına gətirərdi.

Gövhərtac Hacı Mirzə Əhməd ağanın evində ən əziz vücut, arvadların zübdəsi olmağına baxmayaraq, İki gün salamat görünəndə üç gün bəstərdə yatırdı. Mirzə Mehdi həkimbaşı həftədə İki-üç dəfə onu yoluxurdu. Dərviş Nakam üç ildı ki getmişdi. Gövhərtacın mərəzinin istəklisinin fəraqından nəşət etdiyini heç kəs güman etmirdi. Ancaq bir tək Mirzə Mehdi onun mərəzinin səbəbini bilirdi. Fərman bir dəqiqə Gövhərtacın gözünün qabağından getmirdi. O özünü həmişə həbsdə hesab edirdi.

Hacı Mirzə Əhməd ağa onu başdan-ayağa cavahirata tutmuşdu. Yanında neçə nəfər kənz onun hər bir xahişinə əməl edirdilər. Bununla belə, gecələr çıxıb, əndərun bağçasında kənzilərlə bir yerdə gəzəndə kənzilərə deyərdi:

- Siz məni burada bir qədər tək qoyun, sonra mən çağıranda gələrsiniz.

Kənzilər gedərdilər. Gövhərtac gül ağacının yanında əyləşib qəm dəftərini açardı. Leyli tək Aynan, buludlarnan sevgilisinə sifarişlər göndərərdi, deyərdi:

- Yəqin, mən tamaşa etdiyim Aya bu halda Fərman da tamaşa edir. Nə olardı bu dəqiqə qanadlanıb, quştek uçub özümü ona yetirəydım. Aya, görəsən, mən çəkdiyim qəmdən o da çəkirmi? Yoxsa İndi özünə bir yar tapıb Gövhərtacı bilmərrə unudubdur? Yox... Fərman vəfalı oğlandı. Onun əlindən namərd iş gəlməz. Aya, görəsən, o da mənim kimi dərdə mübtəladır, ya salamatdır? Mən Fərmanın məriz olmasını istəmərəm. Qoy salamat olsun. İndi ki məndən ayrı düşübdür, mən öləndən sonra, düşəndə bir mənim qəbrimin üstünə gəlsin. Özümlə görüşmək ona müyəssər olmayacaq. Bəlkə qəbrimlə görüşə. Yoxsa, nainsaf Hacı Mirzə Əhməd onu mənim qəbrimin üstünə də qoymayacaq?..

Birdən yasəmən ağacının arasından Fərmanın heykəli gözünə göründü. Ucadan qışqırıb yığıldı. Kənzilər onun səsinə yüyürə-yüyürə gəlib, üzünə su səpib, ayıldıb otağına apardılar. O gündən Gövhərtacın mərəzi getdikcə şiddət edib böyük ıztıraba səbəb oldu. Həkimbaşı Mirzə Mehdi gündə üç dəfə gəlirdi və ona dərman yazırıdşa da, bilirdi ki, bir təsir bağışlamayacaq. Onun dərдинin birçə dərmanı var idi. Onu da ki, əczaxanadan almaq mümkün deyildi.

Bir dəfə Hacı Mirzə Əhməd ağa Mirzə Mehdi otağına çağırıb dedi:

- Mirzə Mehdi, bu gəlin üç ildir naxoşdur. Hər dəfə siz gəlib onunla görüşüb gedəndən sonra bir-iki saat haləti özünə gəlib güllür, danışır. Sonra yenə haləti təqyir tapıb yığılır. Onun mərəzinin sizə məlum olmasına şəkkim yoxdur! Bəlkə siz onun dərдинə müalicə tapmayırınsız. Əgər məsləhət bilirsiniz, yazım padşahın xüsusi təbibi gəlsin. Lazım olsa Firəngistandan mən təbib gətirməyə hazırəm. Ancaq Gövhərtac səlamətliyə çıxsın.

Mirzə Mehdi Gövhərtacın mərəzinin səbəbini deməkdən çəkinib, ərz etdi ki, padşahın təbibini dəvət etməyinizə mənim sözüm yoxdur. Ancaq Gövhərtacın mərəzi müalicəpəzir mərzələrdən deyil.

Hacı Mirzə Əhməd ağa bu söhbətdən sonra məyus oturdu. Ağa, Gövhərtacın sağlamlasının qeydində deyildi. Yüz elə Gövhərtac, ondan da gözəlləri ağaya zövcə olmağa fəxr edərtilər. Ancaq Gövhərtac özündən sonra bir zürriyyət qoymayıb ölərsə tamam Hacı Kamyabın dövləti əlindən çıxar. Ağanı təşvişə salan bu fikir idi.

Bir sübh dərban şəhərin darvazasını açıb gördü ki, bir nəfər cavan dərviş yere yığılıb ahzar edir. Dərban onun kim olduğunu, nə yerdən gəldiyini və niyə belə ah-zar etdiyini xəbər aldı. Dərviş cavab verdi:

- Uzaq yerlərdən gəlirəm. Naxoşam, çox piyada yol gəlib yorulmuşam. Bir cürə mənə su ver.

Dərban su gətirib verdi. Dərviş suyu içib xəbər aldı:

- Sən bu şəhərin adamlarının hamısını tanıyırsanmı?

- Məşhurlarından hamısını tanıyıram.

- Zərgeran məhəlləsində Hacı Kamyabı tanıyırsan?

- Onu kim tanımaz!

- Onun İbrahim adında bir qardaşı var, onu da tanıyırsan?

- Əlbəttə, tanıyıram!

- Mənim daha yeriməyə halətim yoxdur. Lütf elə, məni onun evinə apar! İbrahim səhər durub dükanına getmək istəyirdi. Küçəyə çıxanda gördü ki, şəhər dərbanı bir nəfər mərizin qoltuğuna girib onun evinə tərəf gətirir. Məriz dərviş libasında, qırmasaqqal, uzun, cavan bir oğlandı. Amma cavanlığına baxmayaraq, başının və saqqalının tükələrinin yarısı ağdır. Yaxınlaşanda gözlərindən Fərmanı tanıdı.

- Ay oğul, niyə belə olubsan? Hanı sənin movzun qamətin, hanı sənin qırmızı yanaqların, güllər dodaqların, enli sinən?

İbrahim oğlunu sinəsinə basıb, başladı üzündən-gözündən öpməyə. İbrahimin saqqalı aşağı gözlərindən sel kimi yaş axdı. Ümidi birçə oğluna idi. Deyirdi: "Gedər, görmədiyi yerləri seyr edib, dərdüqəmini unudub qayıdar". İndi oğlunun bədəni bir dəri, bir sümükdən ibarətdi. Sənəsi batıq, sifəti saralıb, çiyinləri qalxıb. Cavanlar zibdəsi Fərmandan bir quru kölgə qalıb.

Dərbanın köməyi ilə Fərmanı evə gətirib, ya-tağa salıb yatırıtdılar. Dərban getdi. İbrahim o günü dükana getməyi movquf edib, oğlunun yanında qaldı.

- Bala, yoxsa sənə soyuq dəyib? Sənin üçün bu saat darçın çayı bişirərəm. İçib tərlərsən, durarsan ayağa.

İbrahim istədi qalxıb, ocaq düzəldib çaydan-da su qaynatsın. Fərman onu dayandırdı.

- Lazım deyil, ata, üç ildən artıqdır səni görməyirəm. Otur, bir qədər söhbət eləyək. Darçın çayı mənim dərdimə dərman ola bilməz. Görürsənmi, sənin qardaşın və millətinin başının yiyəsi Hacı Mirzə Əhməd ağa məni nə halətə sal-

dılar!

Bu yerdə Fərmanı öskürək tutub, bir qədər öskürəndən sonra tər basıb, zəifləşib, başladı çətinliklə nəfəs çəkməyə. Bir azdan sonra dedi:

- İndi, ata, halətimi görürsən, məni belə elədilər. Gündə bir ləyən sinəmdən qan gedir. Onu da görəcəksən. Birçə də görüm əmim, ağa ilə qohum olmaqdan xoşnuddurmu? Gövhərtac, ağanın evində özünü xoşbəxtmi hiss edir? Qoy xoşbəxt olsun. Yaxşı candır. Əmimə deginən, heç olmasa məndən ona salam yetirməyi qəbul etsin. Yoxsa o nainsaf bunu da qəbul etməyəcək? Qoy Gövhərtac bilsin ki, mən ölməyimi hiss edib, özümü vətənə yetirdim ki, heç olmasa, axır nəfəsimdə gözüm onun evinə baxsın.

İbrahim dedi:

- Gövhərtac da sən gedəndən naxoşdur. Əmini görsən tanımazsan. Xiffətdən, qüssədən müqəvvaya dönübdür. Mirzə Mehdi həkimbaşı gündə neçə dəfə ağanın evinə gedir. Hətta ağa yazıb padşahın xüsusi təbibini gətirtdi. O da bir neçə gün qalıb getdi. Deyirlər mərəzi vərəmdir, sağalmayacaqdır.

- Görünür, vəfalı imiş. Mən də onu həmişə vəfalı bilirdim. Afərin ona.

Fərman gözünü yumub huşa getdi və huşda sevgilisini görüb onunla danışdı. Atası Fərmanın həzin səsinı eşidirdi:

Ləzzət rüxi-yari-dilistandan, Candır bilən, ey driğ candan. Canım gedəli bəsi zamandır, Cismimdəki İndi özge candır. Məndə olan aşkar sənsən, Mən xud yoxam, o ki var, sənsən!

Bunun dalınca hövlnak qalxıb əlini qabağa uzadıb səsəndi:

- Getmə, getmə, bir qədər dayan!

Atası xəbər aldı:

- Ay oğul, kimlə danışırısan?

Cavab əvəzinə Fərmanı öskürək boğmağa başladı. Bir qədər öskürəndən sonra əlinin biri ilə ağzını yumub işarə ilə ləyən istədi. Atası ləyəni yaxın gətirəndə Fərman əlini ağzından çəkdi. Ləyən laxta qanla doldu. İndi İbrahim oğlunun daha dirilməyəcəyini yaqın edib hönkürtü ilə ağladı. Fərman onu sakit elədi.

- Ağlama, ata, gərək belə də olaydı. Qoy əminim könlü şad olsun.

İbrahim cəld evdən çıxıb, qonşudan təbib Mirzə Heydərqulunu çağırırdı. O da gəlib baxıb, başını bulayıb, bir nüsxə yazıb getdi.

- Bu dərmanı çay kimi dəmləyib gündə üç də içsin.

Sübh İbrahim oğlunun otağına girib halətini bir az yaxşılaşmış gördü.

- Ata, bu gün halətim çox yaxıdır, deyəsən sağalacağam. Özümdə heç azar hiss etməyirəm. Bir az mənə süd ver, acmışam. İbrahim sevinərək süd gətirib verdi. Fərman iştahla südü içdi. Sonra atasına dedi:

- Ata, İki gündür mən gəlmişəm, dost-aş-nalarımın mənim gəlməyimdən xəbərləri yoxdur. Mən də onları çox görmək istərdim.

Bir saatdan sonra Fərmanın yoldaşları onu əhatə edib, bu üç ilin müddətində vəqə olmuş

hadisələrdən söhbət edirdilər. Fərman da dərviş sifətində dünyanı dolaşdığından, gördüyü ölkələrdən, şəhərlərdən, adamlardan danışdı. Bir azdan sonra Fərman danışmaqdan yorulub gözlərini yumdu.

Yoldaşları ahəstə durub getdilər və İbrahime dedilər:

- Gözlərin aydın olsun, az çəkməz Fərman durar ayağa.

Fərman bir qədər yatıb, sonra bərk öskürəklə oyandı. Atası onun səsinı eşidib içəri daxil oldu. Fərmanın haləti digərgun idi. Atası xəbər aldı:

- Ay bala, bir az bundan qabaq ki, yaxşı idin. İndi nə oldu sənə?

Fərman cavabında dedi:

- Ata, işim xarabdır. Get bir Mirzə Mehdi həkimbaşını mənim yanıma getir.

- Oğul, Mirzə Mehdiyə gətirmək üçün çox pul lazımdır. Mən də o qüvvət nə gəzir, genə gedib Mirzə Heydərqulunu çağıra bilərəm.

- Ata, sən get deginən Fərman gəlibdir; çox xahiş eləyir ki, onun yanına gələsiniz. Mənim adımi eşidəndə gələcək. Sən get, ata!

Mirzə Mehdi, həqiqət, gəldi. İçəri daxil olub, gəndən Fərmanın sifətinə baxanda onda ölüm nişanəsini aydın gördü. Sonra gəlib, Fərmanın yastığının yanında əyləşib nəbzini tutdu:

- Artıq azarın yoxdur. Qorxma, sənə özüm müalicə elərəm. Tezliklə sağalarsan!

Mirzə cibindən kağız və qələmdan çıxarıb nüsxə yazmaq istəyəndə Fərman onu dayandırdı.

- Zəhmət çəkməyiniz. Mənim mərəzim dərmanpəzir deyil, sizə zəhmət verməkdən mənim özge niyyətim var. Siz bir vaxt mənə böyük yaxşılıq eləyibsiz. O yaxşılığın nəticəsi mənim üreyimcə olmadı. İndi siz müqəssir deyilsiniz. Mənim qışmətim belə oldu. İndi isə mənim sizdən birçə xahişim var: siz Gövhərtaca müalicə edirsiniz, zəhmət çəkib, onun yanına gedib, əvvəl məndən ona salam yetirin! Sonra mənim halətimi necə görürsünüz, elə də söyləyin! Ona deyin ki, onun fəraqında dərmansız dərdlərə düşüb İndi can verirəm. Çox istərdim ölən vaxt onun üzünü görüb can verəydım. Çıfayda bu mənə müyəssər olmayacaq. Ondan çox təvəqqe eləyirəm, libasından bir şey mənə göndərsin. Bəlkə heç olmasa onun qoxusunu ondan alım.

Mirzə Mehdi, Fərmanın xahişinə əməl etməyi vəd etdi.

Səhər İbrahim oğlunun otağına girib adi sual verdi:

- Necəsən, bala?

- Yaxşıyam, ata. Mirzə Mehdi İndicə gərək gəlsin.

Fərmanın gözü qapıda idi, yanıqlı bir dillə deyirdi:

- Bu kişi yenə gəlmədi. Yoxsa, mən bu arzuma da çatmayıb öləcəyəm?

Bir azdan sonra mümkün gəldikcə ucadan səsəndi:

- Yox, arzuma çatmayınca ölməyəcəyəm!

(ardı növbəti sayımızda)